

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Elektronikus aláírás, elektronikus okirat és az elektronikus ügyintézés
bevezetésének gyakorlati problémái, különös tekintettel a bírósági eljárásra**

Szerző: dr. Nobilis Gergely

Budapest, 2017. augusztus 30.

Bevezetés

A dolgozatomban az elektronikus okiratok bírósági eljárásban történő felhasználhatóságát, hatályának elismerését szeretném elemezni, kitérve az elektronikus aláírások, elektronikus okiratok hatálya elismerésének, továbbá az elektronikus perben való szerepének kérdéskörére, ez utóbbi tekintetében felvázolva a lehetséges fejlődési irányokat. Amint az a későbbiekben látható lesz, az elektronikus dokumentumok tekintetében az adatok megfelelő szintű biztonsága biztosításának kérdése és a dokumentum hatályának elismerése két egymással szorosan összefüggő kérdéskör. Megfelelő biztonsági szint elérésének hiányában a dokumentum hatályának elismerése is korlátozott lesz, avagy teljesen megtagadható.

Az Európai Parlament és Tanács 2014. július 23-i 910/2014 EU rendelete a belső piacon történő elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: eIDAS rendelet) 46. cikke akként rendelkezik, hogy az elektronikus dokumentum joghatása és bírósági eljárásokban való elfogadhatósága nem tagadható meg kizárólag amiatt, hogy az elektronikus formátumú. Az elektronikus dokumentumok szabályozása tekintetében e szabály alapvető jelentőségű, első változata - az elektronikus aláírások vonatkozásában - már az említett, az elektronikus aláírásra vonatkozó közösségi keretfeltételekről szóló 1999/93/EK irányelv (a továbbiakban: Irányelv) is megjelent. Létrejött és az a tény, hogy egy kötelező hatállyal rendelkező uniós jogszabályban továbbra is szükséges *expressis verbis* kimondani, önmagában bizonyítékul szolgál arra, hogy milyen nehézségekbe ütközik Európában - és Magyarországon - a bírósági és közigazgatási eljárásokban a papír alapú ügyintézésről való teljes áttérés az elektronikus eljárásokra, illetve lerántja a leplet a (jogász) társadalom többségének hozzáállásáról az elektronikus írásbeliséghez, illetve az egyes eljárások nem papír alapon történő lefolytatásához. Az eIDAS rendelet e cikke magában foglalja azt a bizalmatlanságot, amellyel a társadalom, és azon belül a jogász társadalom jelentős része fordul az elektronikus ügyintézés, az elektronikus okiratok felé. A bizalmatlanság némiképp indokolt, hiszen napjainkban zajlik az elektronikus írásbeliség forradalma, amely a

könyvnyomtatás 15. századi feltalálása óta a legjelentősebb változás az írásbeliség történetében. Az ötszáz éves múltra visszatekintő hagyományok, gyakorlatok és szokások egyik pillanatról a másikra történő megváltoztatása nyilvánvalóan nem lehetséges, ugyanakkor a folyamat elkezdődött, sőt egyre inkább előrehaladott állapotba kerül, az igazságszolgáltatás pedig nehézkesen próbálja tartani vele a lépést.

A bírósági eljárások elektronikus útra terelésének kulcsa - az elektronikus közszolgáltatásokról szóló 2009. évi LX. törvénnyel bevezetett ügyfélkapu rendszerrel szemben - az elektronikus aláírás, ami lehetővé teszi, *hogy az elektronikus úton elkészült iratok teljes életciklusukat elektronikus formában éljék le, a hagyományos iratoknál megszokott biztonsági garanciák megléte mellett.*

Az elektronikus írásbeliség mint az elektronikus bírósági eljárás előfeltétele

Az emberi kommunikáció - a felek közti kommunikációnak több mint 70%-át kitevő nonverbális kommunikáción túlmenően - szóban vagy írásban történik. Az elektronikus írásbeliség elterjedése - a bevezetőben említett bizalmatlanság mellett - alapvetően két fő nehézségbe ütközik. Az egyik az elektronikus dokumentumok írásbeliség követelményeinek való megfeleltetése, mely problémára megoldást az elektronikus aláírás jelent. Az elektronikus aláírás matematikai módszerekkel, kriptográfia (titkosítás) útján biztosítja az adatok, azaz az elektronikus dokumentum logikai biztonságát, azaz igazolja annak bizalmasságát, hitelességét és eredetiségét.

Az elektronikus írásbeliség elterjedésének másik technikai akadálya az elektronikus dokumentumok hosszú távú megőrzése, archiválása. Míg a papír alapú dokumentumok fizikai megőrzésének - így jellemzően például tűz, víz és az emberi beavatkozás elleni védelmének - megfelelő biztosítása esetén, azok rendkívül hosszú távú rendelkezésre állása további beavatkozás nélkül biztosítható, addig az elektronikus dokumentumok hosszabb távú megőrzése összetettebb, folyamatos ráfordítást igénylő feladat, amelynek teljesítése során egyrészt magát az adatot, másrészt annak hordozóját szükséges megvédeni a megsemmisüléstől. Az elektronikus dokumentum megőrzését az teszi nehézkesé, hogy az idő előrehaladtával a dokumentum olvasásához szükséges hardver és szoftvereszközök egyaránt elavulnak,

elérhetőségük korlátozottá válik, ugyanakkor az archiválás során az adat folyamatos hozzáférhetőségét biztosítani kell, ami a technológiakövetés útján valósítható meg.

A bírósági eljárások során a kommunikáció valamennyi formájának szerepe és jelentősége van, ugyanakkor megállapítható, hogy az írásban történő információcsere fordul elő a polgári per, illetve nemperes eljárások során leggyakrabban. A polgári peres ügyekben egy-egy tárgyalás között - az eljáró bíró és a bíróság leterheltségétől függően - akár több hónap is eltelhet, mely időszakban a fél és a bíróság közötti kapcsolattartás túlnyomó részt írásban történik. A bírósági nemperes eljárások (pl. a bírósági végrehajtási eljárás, cégeljárások) esetében az írásbeli kapcsolattartási forma túlsúlya még szembetűnőbb tekintettel arra, hogy ezen eljárások során tárgyalás tartására nincs eljárási lehetőség, a szűk körű bizonyítás is szinte kizárólag okiratok útján történik, a személyes meghallgatások szerepe elenyésző. Mindezek alapján könnyen belátható, hogy a peres felekkel való kapcsolattartás elektronikus útra terelése, illetve a bíróságokon a kötelező elektronikus kapcsolattartás általános bevezetése a bíróságok szempontjából is hatalmas jelentőségű lépés.

Megjegyzem, hogy magának a bírósági tárgyalásnak elektronikus útra terelése, azaz videokonferencia útján történő lebonyolítása, időben távolabbi lehetőségnek tűnik, mert egyrészt technikai akadályokba ütközik, másrészt kötelező bevezetésével egyes hagyományos polgári eljárásjogi alapelvek érvényesülése csorbát szenvedne, vagy esetleg az alapelv tartalma átalakulna. Előbbire a bírósághoz fordulás joga, utóbbira a közvetlenség elve említhető példaként.

A bírósághoz fordulás jogát az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése általános jelleggel mindenki számára biztosítja. Könnyen belátható, hogy az elektronikus per viteléhez szükséges technikai eszközök talán sohasem lesznek mindenki számára általánosan elérhetőek, így e garancia az elektronizálással mindenképpen csorbát szenvedne, szélsőséges esetben akár közvetett ügyvédkényszert is eredményezne a polgári jogban. A közvetlenség elve értelmében a bíróság csak az általa közvetlenül észlelt tényekre és bizonyítékokra alapíthatja döntését, mely alapelv alól csak azon eljárási cselekmények képeznek kivételt, amelyeket a bíróság megkeresett bíróság, vagy kiküldött bíró útján végez el. A videokapcsolat alkalmazása

következtében a közvetlen észlelés követelménye a technikai eszköz közbeiktatása miatt sérül, ugyanakkor a megkeresés és a kiküldött bíró alkalmazásához képest a videokonferencia útján történő bizonyításfelvétel a közvetlenség elvének jobban megfelel.

Az e-tárgyalás bevezetésének első lépése kétség kívül a papír alapú kommunikáció fokozatos, végül teljes kiváltása. 2016. július 1-jétől a polgári perekben - majd 2018. január 1. napjától valamennyi, a bíróság előtt folyó nemperes eljárásban - a gazdálkodó szervezetek, illetve a jogi képviselővel eljáró természetes személyek számára kötelező (lesz) az elektronikus kapcsolattartás. Ennek következtében a beadványok előterjesztésére két lehetőség van, mindkét megoldás az elektronikus iraton elektronikus aláírás elhelyezésével hidalja át azt a problémát, amit az elektronikus dokumentumoknak az írásbeliség követelményeinek való megfeleltetése jelent.

Az első lehetőség a legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírással ellátott elektronikus dokumentumnak a bíróság részére elektronikus formában történő eljuttatása akár adathordozón, akár távközlési eszköz segítségével.

A másik - eltérő technológiai megoldáson alapuló - lehetőség a beadványnak Ügyfélkapu létrehozását és az űrlapok kitöltéséhez szükséges Java program, valamint a szükséges űrlapok letöltését követően az ÁNYK űrlap benyújtás-támogatási szolgáltatás (perkapu) útján, a megfelelő űrlap kitöltésével a bíróság részére történő megküldése. Az ügyfélkapu nyitásának feltétele, hogy a természetes személy ügyfél a személyazonosságának ellenőrzése végett valamely hivatalnál (okmányirodában, vagy külképviseleten) megjelenjen. A regisztráció eredményeként egy - az elektronikus okiraton elhelyezett elektronikus aláíráshoz képest kevésbé biztonságos - név és jelszó páros jön létre, amely alapján az ügyfél azonosítható, és a beadványait ezen keresztül hitelesítheti. Az elektronikus ügyintézés részletszabályairól 451/2016. (XII. 19.) Korm. rendelet 115. § (1) bekezdése alapján az ÁNYK űrlap benyújtás-támogatási szolgáltatás a szolgáltató által elérhetővé tett, letölthető alkalmazás használatával biztosítja a szolgáltató által meghatározott technikai előírásoknak megfelelő elektronikus űrlapok megtervezését, ügyfél általi kitöltését és az azonosított ügyfél általi benyújtását.

Röviden az elektronikus aláírásról

Az elektronikus aláírás kifejezés nem műszaki, hanem jogi fogalom, az Irányelv első tervezetében jelent meg, 1997-ben. Az Irányelv tervezetének készítői tudatosan döntöttek a műszaki szaknyelvben használatos fogalomtól eltérő kifejezés használata mellett, érvényesítendő a technológiai semlegesség elvét. A műszaki terminológiában inkább a digitális aláírás kifejezés használatos.

Az elektronikus aláírás összességében nem más, mint egy aszimmetrikus kulcson alapuló titkosítási módszer. A titkosítás azaz az információcsere bizalmosságának, illetve a tartalom illetéktelenektől való elzárásának igénye az írással nagyjából egyidős. Az elektronikus aláírás - szemben a hagyományos aláírással - egyaránt biztosítja az aláíró azonosíthatóságát, valamint az adatok sértetlenségét.

A hagyományos aláírás évszázadok óta a név egyedi formában történő leírását jelenti, célja az aláírt irat sértetlenségének, hitelességének, eredetiségének és letagadhatatlanságának, valamint az aláíró azonosíthatóságának biztosítása. Az aláírás eltávolíthatatlanul és megváltoztathatatlanul történik, az irat végére helyezve, gyakran pecséttel, bélyegzővel kiegészítve, biztosítja a dokumentum sértetlenségét.

Az elektronikus aláírás tágabb értelemben a névnek az elektronikus irat végére bármilyen formában történő elhelyezése. Az Irányelv adta fogalommeghatározás szerint az elektronikus aláírás a hitelesítés céljából elektronikus adathoz csatolt vagy az elektronikus adattal logikailag összerendelt elektronikus adat. E meghatározásnak megfelel az e-mail végén elhelyezett név vagy egy dokumentum végére beillesztett szkennelt aláírás is. Ugyanakkor ezen aláírási módok nem minősülnek digitális aláírásnak.

A szűkebb értelemben vett - és a hatályos jogszabályok által is ekként elfogadott - elektronikus aláírás vagy digitális aláírás egy matematikai algoritmus alapján előállított bitsorozat, ami kizárólag matematikai úton értelmezhető.

Az elektronikus kommunikáció során használt matematikán alapuló számítógépes titkosítási módszerek két csoportba sorolhatók, a szimmetrikus és az aszimmetrikus kulcsú módszerek csoportjába.

A szimmetrikus kulcsú módszer lényege, hogy mindkét fél ismer egy másik előtt titokban tartott információt, úgynevezett kulcsot. A rejtés és fejtés ugyanazzal a kulccsal történik. E módszer előnye, hogy gyorsabb, mint az aszimmetrikus kulcson alapuló megoldás, ugyanakkor többpólusú kommunikációra csak korlátozottan alkalmas tekintettel arra, hogy a bizalmasság fenntartása érdekében minden egyes bevont személy esetén más-más kulcspárt kell használni, új kulcsokat kell létrehozni, és egymás közt megosztani, azaz kellően nagyszámú partner esetén a kulcsok száma kezelhetetlenné válik.

Az aszimmetrikus kulcsú titkosítás alkalmazása esetén minden felhasználónak van egy titkos (magán) és egy mindenki számára hozzáférhető (nyilvános) kulcsa. A két kulcs összetartozik, azonban egyikből sem lehet következtetni a másikra. Ez esetben az adat bizalmassága kizárólag a magánkulcs birtokosán, illetve a kulcs megőrzésén múlik, ebben az esetben a feleknek csak a kulcs hitelességét, pontosabban a tulajdonoshoz való tartozását kell garantálnia. Elektronikus aláírás létrehozására az aszimmetrikus kulcs alkalmas, ebben az esetben az aláírás létrehozásához a magánkulcsot, az aláírás ellenőrzéséhez a nyilvános kulcsot kell használni.

Az elektronikus aláírást egy lenyomatkészítő vagy kivonatoló függvényen (hash-függvényen) alapuló lenyomatkészítő eljárással állítják elő, amelynek során a hash-függvény egy bármilyen hosszú bitsorozatból (szövegből) fix hosszúságú bitsorozatot állít elő, ami egyértelműen jellemző az adott szövegre. A hash-függvény egy úgynevezett „csapóajtó függvény”, ami azt jelenti, hogy elvégzése az egyik irányba egyszerű, a másik irányba pedig rendkívül bonyolult matematikai feladat. További tulajdonsága az ilyen módszeren alapuló lenyomatkészítő eljárásnak az úgynevezett „lavinahatás”, ami azt jelenti, hogy ha a dokumentumban egy bitet megváltoztatunk, a lenyomat értéke közel a felében különbözni fog. E tulajdonságokból következően a létrehozott lenyomat alapján gyakorlatilag lehetetlen az eredeti dokumentumot - a szöveget az elektronikus aláírás nélkül - visszaállítani, illetve egy adott lenyomathoz más dokumentumot hozzárendelni.

A készítő az elektronikusan aláírt dokumentumot és a nyilvános kulcsot megosztja a címzettel, aki az aláírást a nyilvános kulccsal megfejt, ezalatt a dokumentumról a címzett is elkészíti a saját lenyomatát, majd a kettőt összehasonlítja. Ha ezek megegyeznek, az azt jelenti, hogy az aláírt dokumentumban nem történt változás, valamint azt, hogy a dokumentumot egy meghatározott kulccsal írták alá, ugyanakkor nem bizonyítja a feladó kilétét - azaz, hogy a kulcsot ténylegesen ki használta - és kulcsának hitelességét, továbbá a feladás idejére vonatkozóan nem tartalmaz információt. Ezek bizonyítására további kiegészítő eljárásokat kell igénybe venni, ezek egyike a hitelesítési szolgáltatás, mely esetben a felek megbízhatóságát egy az állam által megbízhatóvá nyilvánított harmadik személy - hitelesítésszolgáltató - tanúsítja. A hitelesítés szolgáltató a kulcsbirtokos és a kulcs összetartozását ellenőrzi, majd tanúsítványt állít ki. Az elektronikus aláírás igénylője az aláírás igénylésekor köteles bizonyos adatainak megadására, így a hitelesítésszolgáltatók adatkezelőkké is válnak, és kötelesek a tudomásukra jutott személyes adatokat a 95/46/EK irányelv szabályai szerint kezelni. A tanúsítvány egy elektronikus adathalmaz, ami általában tartalmazza a nyilvános kulcsot is, azaz a tanúsítvány egy elektronikusan aláírt nyilvános kulcs. Az aláírás idejének megállapítását egy időbélyeg szolgáltató végzi, aki a pontos időt elektronikusan aláírással rögzíti, és ezt a dokumentum feladója beépíti az elektronikus aláírásba. A tanúsítvány érvényességi ideje és érvényességi állapota a kulcsokhoz hasonlóan korlátozott, amit a tanúsítványban fel kell tüntetni. Erre azért van szükség, mert így csökkenthető a kulcsok feltörésének veszélye, valamint mérsékelhető a kulcsok feltörésével okozott kár, továbbá a kulcsok algoritmusai rendszeresen változtathatók.

Az eIDAS rendelet alapján az elektronikus aláírások két kategóriába sorolhatók. Fokozott biztonságúnak minősül az elektronikus aláírás akkor, ha kizárólag az aláíróhoz köthető, alkalmas az aláíró azonosítására; olyan, elektronikus aláírás létrehozásához használt adatok felhasználásával hozzák létre, amelyeket az aláíró nagy megbízhatósággal kizárólag saját maga használhat és olyan módon kapcsolódik azokhoz az adatokhoz, amelyeket aláírtak vele, hogy az adatok minden későbbi változása nyomon követhető. Valamennyi követelmény kizárólag jogi jellegű, erősítendő a technológiai semlegesség alapelvét. A második kategória a minősített tanúsítványon alapuló elektronikus aláírás, amelyet az eIDAS rendelet II. mellékletében meghatározott kritériumoknak megfelelő eszközzel kell létrehozni, és a minősített tanúsítványnak további, a rendelet I. mellékletében meghatározott kritériumoknak kell megfelelnie. Az

ilyen aláírás létrehozásához használt eszköznek - egyebek mellett - a megfelelő technikai és eljárási megoldások segítségével garantálnia kell az aláírás létrehozásához használt adat ésszerű mértékű bizalmasságát, azt, hogy az adat gyakorlatilag csak egyszer jöhessen létre és annak kikövetkeztethetősége ésszerű mértékig kizárható legyen. Az eszköz nem módosíthatja az aláírással ellátandó adatokat, az aláírás létrehozásához használt adatnak az aláíró nevében történő előállítását és kezelését csak minősített bizalmi szolgáltató végezheti, és készíthet azokról biztonsági másolatot. Az aláírás minősített tanúsítványának tartalmaznia kell az azt kibocsátó bizalmi szolgáltatót egyértelműen azonosítható adatokat, az aláíró nevét, vagy álnevét (ez utóbbi használatát jelezni kell), a tanúsítvány azonosító kódját, érvényességi idejének kezdetét és végét, az elektronikus aláírás érvényesítéséhez használt adatot, a tanúsítvány azonosító kódját, a minősített bizalmi szolgáltató fokozott biztonságú elektronikus aláírását vagy bélyegzőjét és ezek ingyenes hozzáférési helyét. A tanúsítványnak automatizált feldolgozásra alkalmas formában utalást kell tartalmaznia arra vonatkozóan, hogy a tanúsítványt elektronikus aláírás minősített tanúsítványként bocsátották ki.

Az Egyesült Államokban a Federal Information Processing Standard (FIPS) PUB 186-3 szabvány a szövetségi hivatalok számára irányadó digitális aláírás szabvány (Digital Signature Standard - DSS). Európában az Európai Elektronikus Aláírás Szabványosítási Kezdeményezés (European Electronic Signature Standardisation Initiative - EESSI) program alapján kezdték meg az elektronikus aláírásokra vonatkozó szabványok kidolgozását, a fejlesztés fókuszába a hitelesítésszolgáltatók számára, az aláírás-létrehozó termékek és az aláírás-ellenőrző termékek számára kidolgozandó szabványokat helyezték.

A jogszabályi környezet

A XX. század második felének technikai fejlődésével korábban ismeretlen kommunikációs lehetőségek, technológiai újítások jelentek meg, amelyekre a világ jogrendszereinek is választ kellett adnia. A számítógépek, majd az internet széleskörű elterjedésével együtt ment végbe az elektronikus okiratok térhódítása, amelynek következtében fokozatosan megjelent és felerősödött az igény az ilyen okiratoknak az írott dokumentumokkal egyenrangú kezelésére a kereskedelemben, majd a hatósági és bírósági

eljárásokban. Finnországban és az Egyesült Államokban már az 1990-es években - választható alternatívaként - lehetővé tették az ügyfelek számára a bíróságokkal való elektronikus kapcsolattartást.

Az Európai Unió is egyfajta katalizátorként működött közre az elektronikus iratok hatályának elismerésében, amelynek első lépéseként az elektronikus aláírás közösségi szabályozásának alapjait fektették le - mint már említettem - elsődleges újításként, magának az elektronikus aláírás fogalmának létrehozásával. Mint a legtöbb másodlagos uniós jogi norma megalkotása, az elektronikus aláírás európai szabályozása mögött is gazdasági, elsősorban kereskedelmi megfontolások keresendők. Az elektronikus aláírásra az uniós szakpolitikusok már az 1994-ben kiadott Bangemann-jelentésben úgy tekintettek, mint a tagállamok modernizációjának egyik szabályozási eszközére. A jelentésben feltárták a globális piac jellemzőit, és sürgették az Európai Uniót olyan szabályozás kialakítására, ami átvezeti a tagállamokat az információs korbba. Az elektronikus aláírás jogi elismerésére és a hitelesítésszolgáltatók akkreditációjára vonatkozó eltérő tagállami szabályok az elektronikus kereskedelem és hírközlés, valamint az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának jelentős akadályát képezték a Közösség területén belül, ennek következtében a Közösség versenyhátrányba került az Egyesült Államokkal és Japánnal szemben. További célként merült fel az új technológiákba, köztük az elektronikus aláírásba vetett bizalom erősítése. Ezen célok megvalósítása érdekében fogadta el az Európai Parlament és a Tanács 1999. december 13-án az Irányelvet, ami megteremtette az elektronikus aláírások számára a kézírással való egyenértékűséget, és a hatására a technológia alkalmazása a Közösség területén elterjedté vált, gyakorlatilag minden tagállam beültette a jogrendszerébe az Irányelv előírásait.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása és az uniós jog fokozatos átvétele olyan, az elektronikus kapcsolattartás szempontjából alapvetőnek minősülő speciális joganyag (elektronikus aláírás, hírközlés, elektronikus kereskedelem és információs társadalmi szolgáltatások, elektronikus fizetési eszközök, elektronikusan teljesíthető eljárási cselekmények, szerzői jogi, fogyasztóvédelmi, reklámjogi előírások stb.) kialakulását eredményezte, amely ma már szilárdnak mondható alapokat biztosít az elektronikus üzleti forgalom és az elektronikus kapcsolattartás egyéb lehetőségei számára.

Megállapítható, hogy az elektronikus okiratok hatályának elismerése tekintetében csekély lemaradással a technológiai szempontból fejlettebb országok jogrendszereitől - ahol ezek a problémák értelemszerűen korábban felmerültek - Magyarország is a megfelelő időben megtette a szükséges lépéseket az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény (a továbbiakban: Eat.), majd - a bírósági (nemperes) eljárásban úttörőként - az elektronikus cégeljárásról és a cégiratok elektronikus úton történő megismeréséről szóló 2003. évi LXXXI. törvény elfogadásával.

A 2003. évi LXXXI. törvénnyel a cégformák szerint lépésről lépésre bevezetett elektronikus cégeljárást tekinthetjük az elektronikus eljárások előfutárának, amit több kísérő szabályozás segített. Külön jogszabályok vezették be az eljárási költségek elektronikus fizetésének rendszerét, az elektronikus aláírás, archiválás és adatellenőrzés szabályait. A cégeljárás, a jellegéből adódóan különösen alkalmas volt az elektronikus formába történő átalakításra. Az eljárásban a jogi képviselet kötelező, azaz nem a piaci szereplőkre, hanem a kizárólag a jogi képviselőkre hárul az eljárás technikai feltételeinek biztosítása. A cégeljárásban kizárólag okirati bizonyítás történik, és nincs az eljárásában ellenérdekű fél. Összességében az elektronikus cégeljárás bevezetése a magyar jogrendszerbe sikeresen lezárult, a jelenleg hatályos cégtörvény, a 2006. évi V. törvény, a cégbejegyzési eljárás esetében kötelezővé, azaz kizárólagossá teszi az elektronikus út igénybevételét. A cégbejegyzés az esetek többségében órák alatt megtörténik. Az eljárás egy esetleges fellebbezés előterjesztéséig meg is őrzi elektronikus jellegét.

Az Eat. elfogadásával történt meg az elektronikus aláírások és az elektronikus dokumentumok joghatályának hazai elismerése. Az Eat.-t a jogalkotó keretjogszabálynak szánta, és mint ilyen a magyar jog „papír alapú írásbeliséghez” kötöttségében igen jelentős változásokat hozott, szükségessé vált mind a Ptké., mind a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) ennek megfelelő módosítása. Ezen elismerés ugyanakkor - figyelemmel arra, hogy a Pp. a szabad bizonyítás elvét követi - lényegében deklaratív jellegű, azaz a kizárólag elektronikus formában létező dokumentumok bizonyítékként való felhasználásának az Eat. hatályba lépése előtt sem volt törvényi akadálya.

Az Eat. a nagyjából 15 éves hatályban léte alatt több módosításon is átesett. Kezdetben - még az Irányelv fogalomhasználatától is eltérően, inkább a Pp. fogalomrendszerének megfelelően az elektronikus dokumentumok, iratok és okiratok között tett különbséget, e fogalmaktól - indokolatlanul - elválasztva az elektronikus aláírások típusainak szabályozását. E megoldás alapja az uniós jognak a magyar eljárásjogtól eltérő megközelítése. Az uniós jog a szabályozás középpontjába az elektronikus dokumentumon elhelyezett aláírás biztonságosságát helyezte, ami az elektronikus aláírás technikai felépítése alapján indokolt. Ezzel szemben a Pp. hagyományosan az eljárás során felhasználható okiratok között bizonyítóerő szempontjából tesz különbséget, az okirat aláírásának elsősorban a teljes bizonyító erejű magánokiratok esetében van jelentősége. Tekintettel arra, hogy az Irányelv 5. cikke a minősített tanúsítványokkal igazolt és biztonságos aláírás-létrehozó eszközzel készített elektronikus aláírások vonatkozásában a tagállamok számára előírta az ilyen aláírásnak a kézzel írott aláírással egyenértékű elismerésének biztosítását, illetve bizonyítékként való elfogadását, az e rendelkezés alapján az Eat. 2. § 17. pontjának megfelelő - minősített - aláírással ellátott okiratokat a Pp. teljes bizonyító erejű magánokiratként fogadta, fogadja el. Az ezen kritériumoknak meg nem felelő elektronikus okiratok esetében - a szabad bizonyítás elve alapján - az eljáró bíróra hárul annak eldöntése, hogy az elektronikus iratot elismeri-e az írásbelivel egyenértékűnek vagy sem. A jogalkotó a szabályozás során nem vette figyelembe azt, hogy a hordozó médium és a hitelesség biztosításának technológiája teljesen ugyanaz. A törvény a 3. § (1) bekezdésében rögzítette az elektronikus okiratok megkülönböztetésének tilalmát, azaz az elektronikus okirat, illetve az elektronikus aláírás - kivételekkel - bármely eljárásban való elfogadásának megtagadását pusztán amiatt, hogy elektronikus formában létezik.

Az elektronikus aláírásoknak az uniós szabályozásnak megfelelően az Eat. is három szintjét különbözteti meg, amelyeket koncentrikus körökként lehetne ábrázolni: a legtágabb kör az egyszerű elektronikus aláírás, amely magában foglalja a fokozott biztonságú, az említett kettő pedig a minősített elektronikus aláírást. A legtágabb kör, az Eat. 2. § 6. pontja szerinti elektronikus aláírás a szó technikai értelmében nem is sorolható az elektronikus aláírások közé, csupán a név bármilyen formában történt aláírását jelenti, így nem alkalmas a kiállító egyedi azonosítására.

Az Irányelv 12. cikke előírta a tagállamok számára a jogszabály alkalmazása eredményeinek áttekintését, mely kötelezettségnek megfelelően 2003. év során szakértői jelentés készült, amely a magyar szabályozással kapcsolatban a hatályos törvény intézményrendszerének hibáira hívta fel a figyelmet. Az Eat. módosításáról szóló 2004. évi LV. törvény egyszerűsítette, áttekinthetőbbé tette, s az Irányelv által használt terminológiának megfelelően pontosította az Eat. fogalomhasználatát, továbbá lehetővé tette az önkéntes akkreditációt, az időbélyegzés-szolgáltatás nyújtás szabályait törvényi szintre emelte továbbá - elhárítva az elektronikus aláírások széles körű elterjedésének egyik legnagyobb akadályát - szabályozta az elektronikus archiválási szolgáltatásokat.

A módosító törvény eltörölte az elektronikus dokumentum, elektronikus okirat, elektronikus irat különbségtételt, egyedülként az elektronikus dokumentum fogalmát tartotta meg, ugyanakkor meghatározását módosította, ide sorolva valamennyi adategyüttest, ami elektronikus eszköz útján értelmezhető. E megoldás mindenképpen célravezetőbbnek bizonyult, egy, az egész jogrendszerben érvényes általános fogalmat alakított ki, az irat és okirat fogalmának definiálása pedig az eljárásjogra maradt.

Az elektronikus archiválás szabályainak részletes kidolgozására azért volt szükség, mert a magyar jogrendszer korábban - az Eat. megalkotása ellenére - nem tartalmazott szabályt az elektronikus iratok hosszú távú megőrzése vonatkozóan, és ez alapvető akadályát jelentette az elektronikus írásbeliség terjedésének. Az elektronikus archiválás, mint már említettem, egyaránt jelenti az elektronikus adat, valamint az adatot hordozó eszköz megőrzését. Az elektronikus irat életében hosszúnak az az időtartam minősül, amelyen belül az irat hitelesítésekor használt kriptográfiai algoritmus elavul, és/vagy a hordozó média, illetve megjelenítő szoftver kereskedelmi forgalomban már nem kapható. A szolgáltatónak az irat hosszú távú archiválása során folyamatosan biztosítani kell legalább az általa meghatározott formátumok tekintetében az adathordozó olvashatóságát és az elektronikus dokumentum megjeleníthetőségét is, mely feladat megvalósítása egyrészt speciális szakértelmet, másrészt jelentős anyagi erőforrásokat igényel.

Az Irányelvet 2014. július 23-án váltotta fel a 2016. július 1-jével hatályba lépő eIDAS rendelet, ami szükségessé tette a tagállamok elektronikus aláírást szabályozó normái nagy részének - így az Eat.-nak - hatályon kívül helyezését, tekintettel arra, hogy a rendelet közvetlenül és kötelezően alkalmazandó. A rendelettel együtt - a szabályozás kiegészítéseként - lépett hatályba az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: Bizalmi törvény) és a hozzá kapcsolódó belügyminiszteri rendeletek.

Az eIDAS rendelet az Irányelvvel ellentétben, ami csak az elektronikus aláírással vonatkozott, a jóval tágabb - több szolgáltatást is magában foglaló - bizalmi szolgáltatások kifejezést használja, szabályozási területként a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosítást és bizalmi szolgáltatásokat jelöli meg. Az eIDAS rendelet ezáltal egyaránt lefedi az e-kormányzati szolgáltatásokat és a piaci szereplők által használt elektronikus biztonsági megoldásokat. Az eIDAS rendelet az Irányelv vívmányainak kibővítésével és megerősítésével egy határokon átnyúló, ágazatközi uniós keretet hozott létre az elektronikus tranzakciók biztonságának, megbízhatóságának és könnyű használhatóságának érdekében. Célja egy keret biztosítása a határokon átnyúló elektronikus közszolgáltatások számára, valamint egy egységes európai garanciarendszer felállításával az elektronikus kereskedelem fenntartásának és fejlesztésének elősegítése. A cél elérését két eszközzel kívánja megvalósítani, egyrészt az online szolgáltatásoknál használt elektronikus azonosításnak a tagállami önkéntességen és kölcsönös elismerés elvén alapuló szabályozásával, másrészt a bizalmi szolgáltatások - így az elektronikus aláírások - uniós kereteinek meghatározásával. Ez utóbbi szabályozási területen az eIDAS rendelet jelentősen lecsökkentette a tagállamok szabályozási mozgásterét háromszintű szabályozást vezetve be, amelynek legfelsőbb szintje maga a rendelet, a második szinten a végrehajtási aktusok találhatók, amelyek a szabályozás harmadik szintjét jelentő szabványokra hivatkoznak. A rendelet rögzíti a technológiai semlegesség elvét, és deklarálja az innovációra nyitott megközelítés alkalmazását a technika gyors változása miatt. Az Irányelvhez és az Eat.-hoz hasonlóan a rendelet is tartalmazza az elektronikus aláírás diszkriminációjának tilalmát, azaz a 25. cikk (1) bekezdésében deklarálja, hogy az elektronikus aláírás joghatása és bizonyítékként való elfogadása kizárólag elektronikus formátuma, illetve - újítként - a minősített aláírással vonatkozó követelményeknek való meg nem felelése miatt nem tagadható meg. Ugyanezen

alapelve kifejezetten rögzíti a rendelet az elektronikus bélyegző és az elektronikus dokumentum vonatkozásában. Az eIDAS rendelet egyik legfőbb újítása, hogy megvalósítja az elektronikus aláírás európai szintű egységes szabályozását, a tagállamok kötelezettségévé teszi a minősített bizalmi szolgáltatást nyújtó szervek felügyeleti szervének kijelölését, és szorosabbra vonja a felügyeleti szervek egymás közötti, valamint az Európai Bizottsággal való együttműködését. A rendelet előírja a többi tagállam elektronikus azonosítási megoldásainak kötelező vizsgálatát, és sikeres vizsgálat esetén elfogadását. Így az elektronikus aláírást létrehozó technikák tekintetében is megvalósul a szolgáltatások szabad mozgása, az egyes technológiák nemzetközi szinten is elterjedhetnek és a piac önszabályozó szerepének köszönhetően a leghatékonyabb és legolcsóbb megoldás válhat széles körben használatossá. Az eIDAS rendelet lehetővé teszi a jogalanyok számára más tagállamok elektronikus szolgáltatásaihoz - e-kormányzati szolgáltatásokat is beleértve - való határokon átívelő hozzáférést. Ezzel együtt rögzíti az elektronikus azonosítási rendszerek biztonsági osztályba sorolásnak szempontjait és meghatározza a biztonsági minimum kritériumokat az elektronikus aláírás kölcsönös elismeréséhez szükséges magas szintű biztonság megteremtése érdekében. Fontos újítása az eIDAS rendeletnek, hogy az elektronikus aláírás létrehozásának lehetőségét - a korábban hatályos szabályozással ellentétben - kizárólag természetes személyek számára tartja fenn, ebből a szervezeteket kizárja, azaz megszünteti a szervezeti aláírás lehetőségét. A szervezetek ezt követően elektronikus bélyegzőket adhatnak ki, mindez változást azonban csak a fogalomhasználatban eredményez. A rendelet 22. cikke a tagállamok számára bizalmi listák felállítását, fenntartását és azokon a bizalmi szolgáltatókra vonatkozó információk biztonságos, automatizált feldolgozásra alkalmas módon történő közzétételét írja elő. A listát állító szervekre vonatkozó adatokat a tagállamok - közzététel érdekében - bejelentik az Európai Bizottság felé, ami az adatokat nyilvánosságra hozza.

Az eIDAS rendelethez kapcsolódó végrehajtási aktusok tartalmazzák a tagállami szolgáltatások átjárhatóságára, az együttműködési folyamatra, a kötelezően elismerni szükséges azonosítási eszközök nyilvántartásba vételére, és a bizalmi listákra vonatkozó technikai jellegű vonatkozó szabályokat.

Az eIDAS rendelet elfogadását követően szükségessé vált a területet szabályozó magyar joganyag megfelelő átdolgozása. Ennek következtében fogadta el az Országgyűlés a Bizalmi törvényt, amely szabályozza

egyrészt a bizalmi szolgáltatók működését abban a körben, amelyre az eIDAS rendelet nem tartalmaz szabályokat, másrészt itt kaptak helyet az elektronikus ügyintézésre vonatkozó keretszabályok. A Bizalmi törvény elfogadásával a jogalkotó az Eü. korábban hatályos rendelkezéseit és a meglévő gyakorlatot próbálta az eIDAS rendelet szerkezetéhez és fogalmaihoz alakítani, az értelmező rendelkezések között több visszautalás is történik az eIDAS rendelet fogalom meghatározásaira. A törvény szerint elektronikus ügyintézési lehetőséget köteles biztosítani gyakorlatilag a teljes közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetrendszer - beleértve az ügyészséget és a bíróságot is -, a közüzemi szolgáltatók, valamint - a hegyközségek kivételével - a köztisztviselők, továbbá a jogszabály lehetőséget biztosít más jogalanyoknak is az elektronikus ügyintézés önkéntes biztosítására [1. § 17. pont]. A másik oldalról a jogszabály meghatározza azon jogalanyok körét, akik kötelesek az elektronikus ügyintézésre, így a gazdálkodó szervezetek, valamint a jogi képviselők, ugyanakkor garanciális szabály, hogy természetes személyek csak törvényben kötelezhetők elektronikus ügyintézésre. A törvény alapelveként rögzíti mind az elektronikus ügyintézéshez való jogot, mind a technológiai semlegesség elvét, egyúttal kizárja az elektronikus ügyintézés köréből a személyes megjelenéshez kötött, valamint a meghatározott okiratok bemutatásával járó eljárási cselekményeket. A jogszabály rögzíti, hogy a bizalmi szolgáltatók kötelesek előzetesen bejelenteni a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóságnál nyilvántartásba vétel érdekében, hogy bizalmi szolgáltatást kívánnak nyújtani, e szabály a korábban bizalmi szolgáltatást nyújtó szervezetekre is vonatkozik, akiknek új megfeleléségi értékelést kell készíttetniük és az erről szóló jelentést a hatóság részére megküldeniük.

Az elektronikus ügyintézés általános jogszabályi kereteinek megalkotásával párhuzamosan a bírósági eljárásra vonatkozó szabályok módosítása is szükségessé vált az elektronikus perintézkedés megteremtése és kiszélesítése érdekében.

A Pp. szabályai közé az elektronikus kapcsolattartás lehetőségét elsőként a hivatalos iratok elektronikus kézbesítéséről és az elektronikus pertervevényről szóló 2009. évi LII. törvény 2010. január 1-jei hatállyal emelte be, kibővítve a Pp.-t egy elektronikus ügyintézési fejezettel. Az elektronikus kézbesítést kötelező jelleggel ekkor még kizárólag a gazdálkodó szervezetek egymás közötti olyan pereiben írta elő a jogszabály,

amelyekben a jogi képviselet kötelező, ugyanakkor a Pp.-t számos, az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó előírással egészítette ki. A módosítás célja az akkor már több területen is működő központi elektronikus szolgáltató rendszernek a peres eljárásokra történő kiterjesztése volt, elsősorban a pertartam lerövidítése érdekében. A tervek szerint a gazdálkodó szervezeteknek és a jogi képviselővel eljáró feleknek már 2011. július 1-jétől kötelező lett volna a beadványok e rendszer használatával történő elektronikus előterjesztése, ugyanakkor ezt a határidőt több alkalommal - végül 2016. július 1. napjára - halasztották. Így érdemi eredményt az eljárások gyorsításában - álláspontom szerint - a változtatás nem ért el.

A Kormány a közigazgatási és a polgári perrendtartással összefüggő egyes bírósági és ügyészségi feladatokról szóló 1295/2015. (V. 7.) Korm. határozat 2. pontjában megállapította, hogy a hivatalos iratok elektronikus kézbesítéséről és az elektronikus térítvevényről szóló 2009. évi LII. törvényben meghatározott, a bíróságok kötelező elektronikus kapcsolattartására vonatkozó rendelkezések végrehajtása érdekében szükséges intézkedéseket a bíróságok mindeddig nem tették meg, ezért - a közel 6 éves késedelemre tekintettel - szükségesnek tartja a kötelező elektronikus kapcsolattartás infrastrukturális feltételeinek bíróságok általi megteremtését 2015. december 31-i határidővel, ezért javaslatot tesz a Pp. módosítására. A késedelem esetleges okairól a kormányhatározat nem tesz említést. Ezt követően a Kormány felhatalmazta a belügyminisztert, hogy az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnökével együttműködési megállapodás keretében rendezze a Pp. során irányadó elektronikus kapcsolattartás ügyviteli és technológiai kérdéseit. Az Igazságügyi Minisztérium ezután a Magyar Ügyvédi Kamara és az OBH elvárásait is figyelembe véve megkezdte az „e-Perkapu” szolgáltatás kialakítását.

A beadványoknak a polgári perben elektronikus úton történő kötelező előterjesztését a peres felek nagyobb csoportjára nézve kötelezővé a Pp.-nek a 2015. évi CLXXX. törvénnyel történt módosítása tette. Az új szabály 2016. január 1. napjától a belföldi székhellyel rendelkező gazdálkodó szervezetek, valamint a jogi képviselő közreműködésével eljáró felek számára teremtette meg e kötelezettséget, azonban az ügyvédi kar jelzéseire tekintettel a bevezetés időpontját a jogalkotó indokoltnak látta elhalasztani 2016. július 1. napjáig. E meghatározott személyi kör kizárólag elektronikus úton, tarthatja a kapcsolatot a bírósággal. Más természetes személy feleknek lehetőségük van a választásra az elektronikus és papír alapú perlés

között azzal a megszorítással, hogy ha egyszer a fél az elektronikus kapcsolattartás mellett döntött, utóbb csak abban az esetben kérheti a papír alapon történő kapcsolattartást, ha a körülményeiben olyan lényeges változás következett be, amely miatt az elektronikus kapcsolattartás a továbbiakban számára aránytalan nehézséget jelentene. A jogszabály az elektronikus kapcsolattartást a már folyamatban lévő perekben nem tette kötelezővé, ezen eljárásokban az áttérés a felek választásának függvénye. Lényeges újdonság a törvényben az - a gyakorlatban nem minden esetben érvényesülő - követelmény, hogy a bíróság a hivatalos iratait más hatóság vagy közigazgatási szerv részére kizárólag elektronikus úton kézbesítheti, azaz az állam szervei a kapcsolatot egymás között elektronikus úton tartják. A jogalkotó pontosította az elektronikus kapcsolattartásra irányadó Pp. rendelkezéseket, egyértelművé téve, hogy a gazdálkodó szervezetek e kötelezettségüknek a törvényes képviselőik teljes körű azonosítását biztosító ÁNYK űrlap benyújtás támogatási szolgáltatás igénybevételével tehetnek eleget. A jogi képviselők részére szintén az ÁNYK űrlap benyújtás támogatási szolgáltatás kötelező igénybevételét írja elő. Természetes személy számára az elektronikus kommunikációhoz Ügyfélkapu regisztráció, a Java és az ÁNYK program, továbbá a bírósági központi honlapról a szükséges nyomtatványok letöltése szükséges. Tekintettel arra, hogy az informatikai kapcsolat a kapcsolattartó személyének azonosításához kötötten jön létre, ezen regisztráció során szükséges bizonyos személyes adatok megadása, és a bíróságok részéről történő kezelése az elektronikus kapcsolattartás megvalósulásához. Az állami, önkormányzati szervek a Hivatali kapuján keresztül kommunikálnak a bírósággal. E szervek számára kötelező a Hivatali kapu létrehozása. A jogszabály a kapcsolattartó feladatává teszi a papír alapú okiratok elektronikus formába történő átalakítását, ugyanakkor ha a felek egyike nem elektronikus úton kapcsolattartásra kötelezett fél, az ő papír alapú beadványai digitalizálásának kötelezettsége a bíróságra hárul. Az ügyfél a bírósággal a kapcsolatot elektronikus úton, egy a jogszabályban meghatározott rend szerint működő, zárt adattovábbítási rendszeren keresztül tartja, ami egyrészt kizárja, hogy az adatokhoz jogosulatlan személyek hozzáférjenek, másrészt teljes körűen biztosítja a küldő személyének azonosítását és igazolja a bíróság által küldött iratok bíróságtól származását. A bíróságokkal a kézbesítési rendszer útján történő folyamatos kapcsolattartás lehetőségét az OBH az erre szolgáló informatikai rendszer alkalmazásával biztosítja. Az ügyekkel kapcsolatos iratkezelés megosztva történik az illetékes bíróság és az OBH között. A törvény az igazságügyi szakértőknek is lehetővé teszi a szakvéleményük elektronikus úton történő előterjesztését, ugyanakkor

ilyen kötelezettséget számukra nem ír elő, önkéntesen vállalhatják az elektronikus úton történő kapcsolattartást.

Összességében elmondható, hogy ezen törvények, és az itt külön nem tárgyalt, csupán megemlített belügyminiszteri rendeletek megalkotásával és elfogadásával Magyarország 2016-ra megteremtette az elektronikus bírósági eljárás jogszabályi feltételeit.

Elektronikus kapcsolattartás a gyakorlatban

A jogszabályi környezet rövid áttekintését követően arra kívánok rávilágítani, hogy a tárgyalt szabályok a gyakorlatban milyen módon érvényesülnek, illetve érvényesítésük milyen nehézségekbe ütközik.

A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 23/A. § (1) bekezdésének (a továbbiakban: BÜsz.) alapján „*a központi elektronikus szolgáltató rendszeren (a továbbiakban: központi rendszer) keresztül a bíróságra érkező beadványokat a bíróság vezetője által erre kijelölt személy - az elektronikus ügyintézés részletszabályairól szóló kormányrendeletben foglalt határidőn belül - veszi át; az átvételt követően a beadványt, a mellékleteit, valamint a központi rendszer által generált érkeztető számot (a továbbiakban e §-ban: érkeztető szám) tartalmazó dokumentumot kinyomtatja és az általános szabályok szerint érkezteti.*” Az egyéb módon - így nem az Ügyfélkapu rendszeren keresztül, hanem e-mail, vagy adathordozó útján - előterjesztett beadványok esetén is feltételezi a BÜsz. azok beérkezést követő kinyomtatását, tekintettel arra, hogy a 24. § (1) bekezdésében előírja a beadvány kinyomtatott példányán az érkezés időpontjának feltüntetését. Ezáltal nem is gyakorlati, vagy praktikussági okok, hanem egy jogszabályi rendelkezés törli meg az elektronikus okiratok elektronikus létét, és teszi ezáltal kétséges az elektronikus kommunikáció bevezetésének szükségességét és értelmét.

A legalább minősített elektronikus aláírással ellátott, elektronikus levél formájában vagy más adathordozón előterjesztett elektronikus beadványt a Pp. 196. § rendelkezései alapján az írásbelinek kell tekinteni. A dokumentumot az informatikai rendszer útján kell megnyitni, a rajta lévő aláírást ellenőrizni, és az

ellenőrzés eredményét a lajstromban rögzíteni. Azaz az aláírás érvényességének ellenőrzésére a beérkezést követően sor kerül.

Az elektronikus aláírással el nem látott e-mail útján történő beadvány előterjesztéssel kapcsolatban előljáróban leszögezném, hogy véleményem szerint indokolatlan az ilyen e-maillal mindenfajta (írásbeli) hatály megtagadása, amennyiben azt egy a feladó azonosítására alkalmas címről küldik. A Pp. 96. § (3) bekezdése sürgős esetben a fél idézését elektronikus levél útján, sőt akár telefonon keresztül is lehetővé teszi, továbbá álláspontom szerint nincs jelentős nehézségbeli különbség egy e-mail és egy papír alapú irat manipulálhatósága között, egy megfelelő szakértelemmel rendelkező személy számára mindkettő különösebb nehézség nélkül elvégezhető, ugyanakkor az átlagembernek megoldhatatlan feladatot jelent.

Az elektronikus levelek fogadásának gyakorlata bíróságokként eltérő, sőt a bíróságok egy része a mai napig megtagadja még a tárgyalási jegyzőkönyveknek e-mailen történő megküldését is. Az általam ismert legszélsőségesebb megoldás, az automatikus válaszelevél küldése az ügyfél részére azzal a felvilágosítással, hogy a bíróság e-mail útján beadványokat nem fogad, és tájékoztatással a beadvány, illetve nyilatkozat előterjesztésének lehetséges módjairól. A magam részéről ezt nem tartom követendő és ügyfélbarát gyakorlatnak még akkor sem, ha a Pp. szabályai szerint a bírósághoz beadványt előterjeszteni a bíróságon - a tárgyaláson vagy azon kívül - jegyzőkönyvbe mondva szóban, vagy a beadványokra irányadó, a Pp. 93. § (2) bekezdésében rögzített formai követelményeknek megfelelően írásban lehet. A Pp. a 93. § (3) bekezdésében megköveteli továbbá az írásban előterjesztendő beadvány első példányának a teljes bizonyító erejű magánokirati formában történő kitöltését. A bírói gyakorlat a Pp. 93. § (2) bekezdés alkalmazásában nem egységes, sok esetben ésszerűségi és praktikussági szempontok figyelembe vétele fontosabb a jogszabály betű szerinti betartásánál. A felek jelentős része ugyanis e szabályt - álláspontom szerint el nem ítéhető módon - akár többszöri bírósági tájékoztatás ellenére is figyelmen kívül hagyva levelez a bírósággal. Ugyanezen érvek mentén tartom elfogadhatónak egyes beadványok esetében - akár contra legem - azok e-mail útján történő előterjeszthetőségét, amennyiben abból bizonyos, a félre vonatkozó adatok - így az előterjesztő neve - megállapíthatóak.

Kivételt azon jognyilatkozatok jelentenek, amelyek tartalmi kellékeit a Pp. részletesen meghatározza, az ügy érdemére vonatkoznak, illetve előterjesztésükhöz jelentős jogkövetkezmények társulnak, mint a keresetlevél és a fellebbezés. E nyilatkozatok e-mail útján történő előterjeszthetőségét már csak azért sem tartom elfogadhatónak, mert egy ilyen e-mail útján előterjesztett beadvány még az előterjesztőjének adatait sem feltétlenül tartalmazza, a Pp. által megkívánt kötelező tartalmi elemekről nem is beszélve, különösen jogban járatlan ügyfél esetén.

Megjegyzem, hogy a bírósággal való kapcsolattartás eljárási szabályai a Pp. hatályba lépésével egyidősek, az eltelt ötven évben a módosításukra nem került sor. A technika fejlődése a teljes bizonyító erejű magánokiratként elismert iratok típusainak fokozatos kiterjesztésében, a korábban tárgyalt elektronikus kapcsolattartás törvénybe iktatásában, valamint a rövid úton történő idézés [Pp. 96. § (3) bek.] szabályozásában érhető tetten. Ez utóbbi jogszabályhely a bíróság (és nem az ügyfél) számára az elektronikus levél, illetve "távbeszélő" útján a kapcsolatfelvételt is lehetővé teszi.

Érdekes módon a telefax útján megküldött beadványokat a bírósági gyakorlat egyöntetűen írásban benyújtottként fogadja el, sőt több jogszabály, így például a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény nem egy esetben telefax útján történő kézbesítést is előír. Az elektronikus úton előterjesztett iratokkal szembeni bizalmatlanság a telefax esetében nem érhető tetten. Álláspontom szerint ugyanakkor az e-mailel szemben felmerülő aggályok többsége az egyébként kétségtelenül biztonságosabb telefaxszal szemben is megfogalmazható, így például a küldő azonosításának nehézsége, a tartalom bizalmassága, hitelessége és eredetisége igazolásának nehézsége, továbbá az, hogy nem garantálható annak a címzetthez - olvasható formában - történő megérkezése.

A jelen formájában az beadványok elektronikus úton történő előterjesztésének kötelezettsége csupán a bíróságok és a jogi képviselők terheit növeli. A jogi képviselőkre az elektronikus úton előterjesztett beadványaik - esetenként több száz oldalas - mellékleteinek digitalizálása ró többlet terhet, míg a bíróságok valamennyi, elektronikus formába átalakított és elektronikus úton előterjesztett iratot visszaalakítanak papír alapúvá. Esetleg fordítva az elektronikus kapcsolattartás lehetőségét igénybe venni

nem kívánó fél papír alapon benyújtott beadványait, az arra köteles fél részére kézbesítendő, elektronikussá. Bonyolítja a helyzetet az az egyébként életszerű és gyakran előforduló eset, amikor egy elektronikus kapcsolattartásra kötelezett gazdálkodó szervezet áll szemben a perben több, a „hagyományos” kapcsolattartási módot választó, jogi képviselő közreműködése nélkül eljáró természetes személy ügyféllel. Ebben az esetben a beadványok sokszorosításának terhe is, amelyet a Pp. 93. § (2) bekezdése következetesen a félre telepített, a bíróságra hárul. Azaz jelenleg pusztán az ügyfelek és a bíróság közti kapcsolattartás csatornája vált - részben, de kötelező módon - elektronikussá, ami a bíróságok munkaterheit jelentősen megnöveli, azonban a feladatok ellátásához szükséges források nincsenek biztosítva.

A vázolt hiányosságok okán az e-per bevezetése a jelenlegi formájában álláspontom szerint nem érheti el a kívánt hatást, azaz a pertartam jelentős lerövidülését, illetve az eljárás költségeinek csökkentését és összességében az eljárás hatékonyabbá tételét.

Jövőkép

Az új polgári perrendtartás koncepciója, amelyet a Kormány 2015. január 14-én fogadott el, a szabályozás egyik fő céljaként van feltüntetve - egyebek mellett - a perhatékonyság rendszerszintű bevezetése, a törvényszékek előtti eljárásban a kötelező jogi képviselet - és ezen keresztül a kötelező elektronikus kapcsolattartás - bevezetése, valamint az ésszerű elektronizáció szerepének erősítése. A 2018. január 1-jével hatályba lépő új polgári perrendtartásban nagyobb szerepet kap mind az elektronikus kapcsolattartás, mind az információs technológia perbeli felhasználása. Az új törvény azonban lényegesen nem változtat a hatályos Pp. elektronikus kommunikációra vonatkozó szabályain.

Az elektronikus kapcsolattartás alaposan előkészített, széleskörű bevezetése számos előnnyel járna az eljárás valamennyi szereplőjére nézve. Jelentősen javítaná a bírósági munka hatékonyságát, és gyorsaságát egyúttal lehetővé téve, hogy az eljáró bírák a munkaidejük nagyobb hányadát ténylegesen az ítélezési tevékenységükre fordíthassák.

Az elektronikus kapcsolattartás megvalósításának alapvető céljai a pertartam jelentős csökkentése, valamint a pernek és ezáltal a bíróság működésének költséghatékonyabbá tétele. Az e-perben az eljárás időtartamát jelentősen lerövidíti a postázási folyamat teljes kimaradása, ami álláspontom szerint az eljárások elhúzódásának egyik valós oka, illetve elhúzásának eszköze. A hagyományos eljárásban például egy a bíróság által kiadott - akár egy mondat hosszúságú - hiánypótlási felhívás meghozatala, majd annak ügyfél általi teljesítése között - szerencsés esetben - legalább két hét telik el, amíg a perben a következő lépés megtételének lehetősége egyáltalán megnyílik. Ha az ügyfél az iratot bármilyen okból nem veszi át, esetleg a kézbesítés során következik be valami hiba, ez az időtartam akár egy hónapra is kitolódhat, amibe nem számít bele - amennyiben szükséges - a lépés megismétlése (a végzés ismételt meghozatala és a kézbesítés újbóli megkísérlése), vagy a szükséges jogkövetkezmények levonása. Az e-perben ez az időtartam pár napra, sőt akár órákra is lerövidíthető.

Tény, hogy az elektronikus eljárás bevezetéséhez a bíróságokon informatikai és létszám-fejlesztésre van szükség, tekintettel arra, hogy a kötelező elektronikus kapcsolattartás jelenleg hatályos szabályozása következtében a perek jelentős részében hárul a bíróságra több-kevesebb beadvány- digitalizálási vagy nyomtatási többletfeladat. A fejlesztési beruházások következtében ugyanakkor akár teljes egészében megtakaríthatóak a papír, a nyomtatófesték, a nyomtatókarbantartás, illetve bérlet, fénymásolás és postázás költségei.

Az elektronikus eljárások hatékonyságának növeléséhez szükséges néhány ponton megváltoztatni mind az ügykezelési, mind az eljárási szabályokat oly módon, hogy azok valóban segítsék elő az elektronikus írásbeliség megvalósulását. Álláspontom szerint ehhez elsősorban az iratok nyomtatását szükséges visszaszorítani, illetőleg arra kellene motiválni a bíróságokon dolgozókat, hogy a munkafolyamat lehető legnagyobb részét számítógépen, nyomtatás nélkül végezzék. Elsőként lehetőleg kerülni kellene az elektronikus formában érkezett beadványok kötelező kinyomtatásának előírását a Bűsz.-ben, az eljáró bíróra bízva azt, hogy az iratot papír vagy elektronikus formában kívánja kezelni. Amennyiben az irat elektronikus formában érkezett, azt lehetőleg ebben az alakban lenne célszerű megtartani, és ezt a rendelkezésre álló eszközökkel elősegíteni, illetve az ehhez szükséges táblagépet vagy e-könyv olvasót a

bírák számára biztosítani. Az iratok nyomtatását kizárólag abban az esetben tartom elfogadhatónak, ha az eljárásban a bírósággal hagyományos úton kapcsolatot tartó fél vesz részt, és a papír alapú változat elkészítése az irat vele történő közlése érdekében szükséges.

Az elektronikus kapcsolattartás igénybe vételére az ügyfeleket - annak kötelező előírása helyett - egyéb módon, például illetékkedvezmény biztosításával, vagy a beadvány soron kívüli elbírálásának előírásával, lenne célszerű ösztönözni. A kötelező alkalmazhatóság abban az esetben célravezető, ha az az adott perben szereplő valamennyi félre nézve egyformán előírás, vagy a per tárgyára, vagy az eljáró bírói fórumra tekintettel, hasonlóan a kötelező jogi képviselőnek a Pp. szerinti szabályozásához. Az ügyvédkényszer - ahogy a hatályos szabályozás alapján is - egyúttal az e-per szabályainak alkalmazását is jelentheti. A gazdálkodó szervezetek egymás közti pereiben szintén aggálytalanul kötelezővé tehető az elektronikus kapcsolattartás, ugyanakkor egyéb esetekben csak abban az esetben ésszerű, ha azt valamennyi a perben fél egyformán vállalja.

A jogkereső állampolgárokat továbbá a bíróságokon vagy a jogi segítségnyújtással foglalkozó szervezetrendszer keretében olyan irodák létrehozásával is lehetne bátorítani az elektronikus út igénybe vételére, ahol a jogi segítségnyújtás mellett a fél papír alapú iratainak elektronikussá alakítását is elvégeznék, vagy a szükséges iratokat a fél által megadott adatok alapján eleve elektronikus formában készítenék el, és továbbítanák a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságra.

Az elektronikus ügyintézéshez kapcsolódóan indokolt lenne az elektronikus akták bevezetése, a jelenleg használatos papír alapú aktákkal egyező információ tartalommal, és széleskörű keresési lehetőségekkel az elektronikus aktán belül. Mind a felek által benyújtott beadványok, mind a bíróság által a per során meghozott határozatok ezen aktákba volnának elhelyezendőek, illetve a határozatok külön manuális mentés nélkül is, mindössze az ügyszám megadása következtében a megfelelő aktába kerülhetnének. E megoldással a bírókra háruló adminisztratív terhek gyakorlatilag nullára is csökkenthetőek lennének azzal, hogy a határozat meghozatalát, majd írásba foglalását követően annak elmentésével a megfelelő adatok automatikusan - fájlformátumtól lehetőleg függetlenül, PDF formátumba történő manuális átalakítás nélkül

- megjelenhetnének az ügy statisztikai adatlapján, illetve, amennyiben a határozat típusa megkívánja a virtuális akta iratborítóján is.

Összefoglalás

Magyarország a Bizalmi törvény elfogadásával, a Pp. módosításával, valamint a szükséges dereguláció elvégzésével maradéktalanul eleget tett azon szabályozási kötelezettségének, ami az eIDAS rendelet elfogadása következtében a bírósági eljárások tekintetében rá hárult. A hatályos szabályozás megfelel a jelenlegi technikai fejlettség támasztotta követelményeknek, bár a modern információs és kommunikációs technikák beszivárgása az igazságszolgáltatásba még gyerekcipőben jár, ugyanakkor az elektronikus kommunikáció bevezetésével túllépett azon a szinten, hogy kizárólag az igazságügyi igazgatásra terjedjen ki a hatásuk. Az új szabályok gyakorlati alkalmazása egyelőre több ponton nehézségekbe ütközik, amelyek elsősorban az igazságszolgáltatás anyagi erőforrásainak szükségessége vezethetőek vissza, ami mind technikai felszereltség hiányosságaiban, mind a munkaerő létszámának a szükségestől való elmaradásában tetten érhető. Az évtizedekre visszanyúló ügyviteli gyakorlatok megváltoztatása hosszú időt vesz igénybe, a paradigmaváltás a hagyományos írásbeliségről az elektronikusra történő áttérésre szintén nem valósítható meg egyik pillanatról a másikra. Ugyanakkor a gyakorlati nehézségek ellenére szükséges az igazságszolgáltatási tevékenységnek a kor igényeihez való alakítása, mely úton jelentős lépésnek tekinthető az elektronikus kommunikáció bevezetése, és alkalmazási körének szélesítése. E lépést szabályozási szinten sikerült megtenni, a feladat fennmaradó részének elvégzése a jogalkalmazókra hárul.

Irodalomjegyzék

Almási János: Elektronikus aláírás és társai. Sans Serif Bt., 2002 Budapest

Erdősi Péter Máté (szerk.): Elektronikus hitelesség, elektronikus aláírás - ECDL modultankönyv. OTY Kft. 2010 Budapest

Kiss Daisy - Németh János (szerk.): Nagykomentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez

Németh János - Varga István: Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2014.

Pázmándi Kinga - Verebics János: E-jog. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2012

Varga László (szerk.): Minden, amit az iratkezelésről tudni kell. Dialog Campus Kiadó, Budapest 2016.

Ádám Szilveszter - Az elektronikus aláírással kapcsolatos szolgáltatást nyújtók minősítése. in: Infokommunikáció és jog 2005/5. 25-27. o.

Csáki Gyula Balázs - Kérdésfelvetések az e-közigazgatás fogalmának meghatározása körében. in: Infokommunikáció és jog 2008/29. 277-280. o.

Czékmann Zsolt - Helyi önkormányzatok a digitális kor kapujában - Kihívások és lehetőségek (1. rész). in: Infokommunikáció és jog 2014/60.

Darai Péter - Az elektronikus közigazgatás cégjogi vetülete. in: Infokommunikáció és jog 2011/42. 3-7. o.

Harsági Viktória: Az elektronikus kézbesítésről - külföldi példákon keresztül. in: Infokommunikáció és jog 2010/40.

Harsági Viktória - Az elektronikus okiratok magyar szabályozásának értékelése polgári eljárásjogi szemszögből. in. Infokommunikáció és jog 2005/2.

Harsági Viktória - Az elektronikus fizetési meghagyásos eljárások problematikája - hazai, valamint német és osztrák példákon keresztül in. Infokommunikáció és jog 52-53/2012., 179-184. o.

Horváth Edit Írisz: Az e-tárgyalás a polgári perben. Az e-tárgyalás és a polgári eljárásjog alapelvei in: Infokommunikáció és jog 2009/35.

Járdán Tamás - Útmutató jogászoknak az elektronikus beadványokhoz. in: Infokommunikáció és jog 2009/34. 186-193. o.

Jóri András: Az elektronikus aláírásról szóló törvény módosításáról in: Infokommunikáció és jog 2004/1.

Mészáros Bernadett - Elektronikus cégeljárás és az elektronikus cégiratok archiválása. in: Infokommunikáció és jog 2009/33. 166-170. o.

Nehéz-Posony Márton - Általánossá válhat-e a hatósági eljárásokban az elektronikus aláírások használata? in: Infokommunikáció és jog 2011/45. 144-145. o.

Szádeczky Tamás: Az elektronikus írásbeliség problémái. in: Infokommunikáció és jog 2009/3.

Szilágyi Károly: Az elektronikus cégeljárásról. in: Infokommunikáció és jog 2005/4.

Zöldné Roska Marietta - Elektronikus dokumentumok archiválása. in: Infokommunikáció és jog 2005/5., 19-24. o.

Jogszabályok jegyzéke

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

2001. évi XXXV. törvény az elektronikus aláírásról

2003. évi LXXXI. törvény az elektronikus cégeljárásról és a cégiratok elektronikus úton történő megismeréséről

2004. évi LV. törvény az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény módosításáról

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

2009. évi LX. törvény az elektronikus közszolgáltatásról

2015. évi CLXXX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, valamint egyéb eljárásjogi és igazságügyi törvények módosításáról

2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

451/2016. (XII. 19.) Korm. rendelet az elektronikus ügyintézés részletszabályairól

14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2014. július 23-i 910/2014/EU RENDELETE a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1999. december 13-i 1999/93/EK IRÁNYELVE az elektronikus aláírásra vonatkozó közösségi keretfeltételekről

